

Strategi för en god och jämlig folkhälsa i Valdemarsvik 2018-2022

Antagen av Kommunfullmäktige:2018-09-03
Giltig från och med: 2018-10-01
Dokumentansvarig: Kommundirektör

Inledning

Under 2017 startade Valdemarsviks kommun och Region Östergötland, genom den lokala vårdcentralen, en satsning för att förbättra folkhälsan bland invånarna i Valdemarsvik. En samfinansierad resurs som folkhälsoutvecklare har tillsatts med uppdraget att dels stödja arbetet med att forma en hållbar struktur för det gemensamma folkhälsoarbetet dels för att driva och samordna de områden kommunen och Regionen enas om att prioritera framåt. För att identifiera dessa utvecklingsområden har en kartläggning av folkhälsan gjorts.

Folkhälsostrategins syfte och innehåll

Syftet med folkhälsostrategin är att peka ut vilka områden som behöver prioriteras för att uppnå kommunens folkhälsomål *"En god och jämlik folkhälsa i Valdemarsvik"*. Strategin beskriver också hur arbetet ska genomföras och organiseras för att bli hållbart över tid. Strategin ska vara kommunövergripande och gälla för samtliga nämnder, utskott och sektorer. Strategin är samtidigt vägledande för Region Östergötlands lokala verksamheter i Valdemarsvik.

Folkhälsostrategin finns att ladda ner på kommunens hemsida:

www.valdemarsvik.se/folkhalsa

Bakgrund till folkhälsostrategin

Den nationella folkhälsopolitiken

Folkhälsostrategin utgår från det nationella målet för folkhälsopolitiken: *"Att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen"*. Att uppnå en jämlik hälsa är den största utmaningen i folkhälsoarbetet. Ambitionen är att förbättra hela befolkningens hälsa och samtidigt minska skillnaderna.

Folkhälsodeklaration för Östergötlands län

Under 2013-2014 tillsattes "Östgöta-kommissionen för jämlik hälsa" på uppdrag av dåvarande Regionförbundet Östsam. Kommissionens uppdrag var att analysera hälsoläget utifrån socioekonomi, miljö, genus, ålder och etnisk bakgrund. Östergötlands gemensamma mål för folkhälsan finns formulerade i form av rekommendationer i kommissionens slutrapport. Rekommendationerna har under 2017 konkretiserats i en deklaration för folkhälsan, innehållandes 10 insatsområden (se bilaga). Kommunernas och Regionens politiker har skrivit under deklarationen och ett implementeringsarbete har tagit vid. Valdemarsviks kommun och den lokala vårdcentralen tar sig an folkhälsodeklarationen via denna folkhälsostrategi, där jämlikhetsperspektivet genomsyrar hela dokumentet.

Kommunens fokusområde och inriktningsmål

Inom Valdemarsviks kommuns organisation är folkhälsa ett prioriterat område som tillsammans med arbetsmarknads- och utbildningsfrågor är grundläggande för kommunens utveckling.

Kommunfullmäktige har, i det övergripande styrdokumentet "Mål och Budget 2018-2020" fastställt två fokusområden, varav ett gäller "Arbetsmarknad för alla". Ett fokusområde ska genomsyra alla verksamheter. Utgångspunkten ligger i att se allas rätt till egen försörjning samt att se alla som resurser på arbetsmarknaden och för kommunens egen organisation.

Forskning visar att det finns ett tydligt samband mellan individens koppling till arbetsmarknaden och den egna hälsan. Det innebär att arbetsfrämjande åtgärder också är en viktig del i uppdraget att skapa en god och jämlik folkhälsa i Valdemarsviks kommun.

I Mål och budget 2018- 2020 är ett av inriktningsmålen är *"En kommun med god och jämlik folkhälsa"*.

Folkhälsoutmaningar i Valdemarsvik

Ur ett nationellt perspektiv förbättras folkhälsan i flera avseenden. Medellivslängden ökar, spädbarnsdödligheten minskar och alkohol- och tobakskonsumtionen minskar. Samtidigt finns det negativa utfall och trender som till exempel att allt fler blir överviktiga och den psykiska ohälsan ökar. Mest oroväckande är att hälsan är ojämnt fördelad mellan olika grupper samt att skillnaden ökar. Det krävs därför riktade insatser för att utjämna skillnaderna i hälsan. Även i Valdemarsvik utvecklas folkhälsan positivt. Kartläggningen visar att ohälsotalet minskar, färre elever i årskurs 8 röker och dödligheten i lungcancer minskar. Dessutom ökar andelen elever med gymnasiebehörighet vilket är mycket positivt, då utbildningsnivån har en tydlig koppling till folkhälsa. Trenden är samtidigt att intensivkonsumtionen av alkohol ökar bland både unga och vuxna, att andelen rökande gravida är fortsatt relativt hög och att den upplevda otryggheten ökar. Psykisk ohälsa, diabetes typ 2, hjärt- och kärlsjukdomar och övervikt är andra exempel på folkhälsoutmaningar i Valdemarsvik.

Ur ett socioekonomiskt perspektiv är arbetslösheten högre och inkomsten lägre bland invånare med låg utbildningsnivå i Valdemarsvik. Familjer där föräldrarna har en utländsk bakgrund är mest ekonomiskt utsatta. Ur ett könsperspektiv har kvinnor fler ohälsodagar än män, en mer stillasittande fritid och ett högre tobaksbruk. Dödligheten i lungcancer samt diabetes typ 2 är dock högre bland män, och män begår självmord (suicid) i högre utsträckning än kvinnor. Vad gäller skillnader i hälsa bland unga är den psykiska ohälsan högre bland flickor och andelen gymnasieelever som röker och dricker sig berusade av alkohol ökar, enligt de enkäter som genomförts via Region Östergötland (*Om mig – ungdomars perspektiv på hälsa och livsstil, 2017*).

Prioriterade områden

En grundläggande förutsättning för att utveckla hälsa och välmående samt för att minska utanförskap är möjligheten till egenförsörjning och arbetsmarknadsåtgärder är därför alltid högt prioriterade. Det övergripande målet i folkhälsostrategin är *"en god och jämlik folkhälsa i Valdemarsvik"*. De identifierade utmaningarna för att skapa en god och jämlik folkhälsa i Valdemarsvik har resulterat i följande områden, vilka kommunen och vårdcentralen enats om att prioritera under 2018-2022:

- Psykisk ohälsa
- Kost, kultur och fysisk aktivitet
- Trygghet
- Alkohol, narkotika och tobak
- Föräldraskapsstöd

För att folkhälsan ska bli så jämlik som möjligt är en kombination mellan hälsofrämjande insatser som riktar sig till hela befolkningen och riktade insatser till vissa målgrupper viktig.

Organisation, roller och ansvar

För att arbetet med folkhälsostrategin ska bli framgångsrikt krävs en hållbar struktur. Roller, ansvar och genomförandeprocess behöver vara tydligt. Ett tvärsektorielt

styrdokument med gemensamma mål kräver gränsöverskridande samverkan. Detta skapas via en tvärsektorieell styrgrupp, en gemensam utvecklingsgrupp samt arbetsgrupper med representanter från olika verksamheter inom kommun och vårdcentral. Det förebyggande sker i en gemensam arbetsprocess med målet att uppfylla folkhälsostategin. Arbetet med planering, genomförande och uppföljning av folkhälsostategin följer de ordinarie budget- och uppföljningsprocesserna.

Kommunfullmäktige och kommunstyrelsen

Kommunfullmäktige fastställer folkhälsostategin, och kommunstyrelsen ansvarar för att sektorerna via utskott och nämnder verkställer strategin samt att åtgärder och resultat årligen följs upp. Kommunstyrelsen ansvarar för att fördela budgetramar till sektorerna för genomförande av folkhälsorelaterade åtgärder.

Kommunstyrelsens arbetsutskott

Folkhälsoarbetet följs upp av kommunstyrelsens arbetsutskott, som också bereder ärenden för behandling och ställningstaganden i kommunstyrelsen. Utskottet följer löpande arbetet med strategin och dess handlingsplaner.

Styrgrupp för folkhälsostategin

Styrgrupp för arbetet med folkhälsostategin är kommunens gemensamma ledningsgrupp och vårdcentralens chef (Region Östergötland). Ordförande och sammankallande är kommunchefen. Styrgruppens uppdrag är att:

- Uppdra till utvecklingsgruppen att ta fram förslag på hur arbetet med de prioriterade fokusområdena ska organiseras och genomföras samt vilka åtgärder som ska vidtas.
- Implementera folkhälsostategin och det förebyggande folkhälsoarbetet i den egna organisationen.
- Följa upp arbetet utifrån givna uppdrag och fastställda handlingsplaner löpande under året.

Styrgruppen ansvarar för att utvecklingsgruppen har de förutsättningar som krävs för uppdraget (avsatt arbetstid, mandat, ekonomiska resurser för utvecklingsinsatser osv).

Utvecklingsgrupp

Utvecklingsgruppens huvuduppdrag är att förverkliga folkhälsostategin genom att planera och verkställa åtgärder för de prioriterade fokusområdena. Utvecklingsgruppen har också ett ansvar för att se över hur de förebyggande frågorna kan organiseras på bästa sätt, med hänsyn till befintliga samverkansgrupper, pågående förebyggande insatser samt grunduppdragen inom kommun och regionen.

Ordförande och sammankallande är folkhälsoutvecklaren. Övriga representanter i utvecklingsgruppen är de funktioner som verksamheterna utser. Gruppen har av en grundbemanning och representationen kan över tid variera beroende på de uppdrag som gruppen har att hantera. Utvecklingsgruppen ansvarar för att:

- Ta fram förslag på hur arbetet med de prioriterade fokusområdena i folkhälsostategin ska organiseras och genomföras, för beslut i styrgrupp

- Verkställa åtgärderna
- Löpande följa upp åtgärderna och föreslå hur arbetet ska fortsätta framåt
- Mobilisera samverkan civilsamhället (samt mellan kommun och Region)
- Löpande rapportera arbetet till styrgruppen
- Delta i aktiviteter som bidrar till inspiration och kunskap inom ämnet samt sprida vidare relevant och aktuell information inom sin egen verksamhet
- Initiera och samordna kompetenshöjande aktiviteter och information inom och utanför organisationen
- Kommunicera arbetet med åtgärderna inom och utanför organisationen
- Omvärldsbevaka frågorna via deltagande i regionala och nationella nätverk samt relevanta konferenser, utbildningar med mera.
- Ta fram förslag till utbildningsplaner kopplat de åtgärder som ska genomföras/införas.

Folkhälsoutvecklare

Folkhälsoutvecklaren är organisatoriskt placerad i kommunchefens stab och underställd kommunchefen. Huvuduppdraget är att driva och samordna arbetet med folkhälsostrategin genom att:

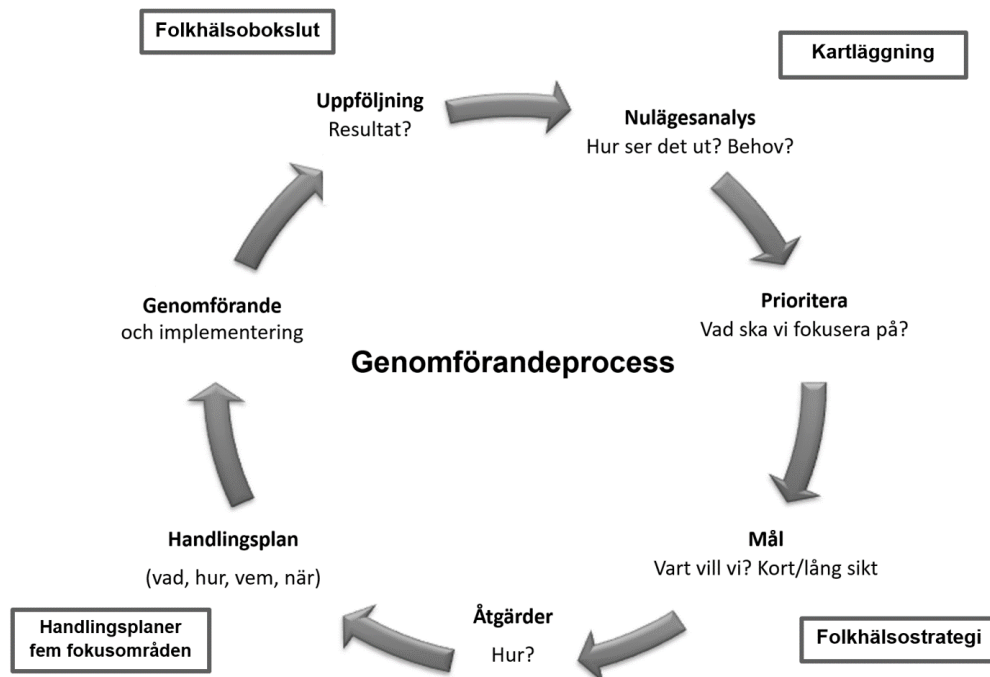
- Leda arbetet i utvecklingsgruppen
- Bevaka folkhälsoarbete i omvärlden och forskningsresultat.
- Vara stödfunktion vid implementering av åtgärder, utveckling av metoder och arbetssätt samt i kommunikationsarbetet
- Hålla dialog med invånarna och civilsamhället
- Regelbundet rapportera arbetet med folkhälsostrategin till styrgruppen.
- Årligen sammanställa arbetet med folkhälsostrategin i ett folkhälsobokslut eller motsvarande
- Representera Valdemarsviks kommun i det *regionala* folkhälsönätverket med tjänstemän

Utbildning och forskning

Parallellt med att arbetet med att fullgöra intentionerna i folkhälsostrategin ska utbildningsinsatser genomföras för både politiker och tjänstemän. Det är angeläget att arbetet vilar på tillgängliga forskningsresultat och beprövade metoder, vilket också innebär att utbildningsaktiviteter måste följa av de ställningstaganden som görs gällande olika typer av metoder och modeller som ska anammas för att uppnå de målsättningar som är fastställda.

Genomförandeprocess

Folkhälsostrategin innehåller fem fokusområden med mål och delmål. För att förverkliga strategin ska handlingsplaner med åtgärder fram respektive fokusområde. Handlingsplanerna följs årligen upp av utvecklingsgruppen och redovisas för styrgruppen (samt för andra relevanta ledningsgrupper och verksamheter inom kommunen och Regionen). Styrgruppen ansvarar för att årligen rapportera genomförda åtgärder och resultat till kommunstyrelsen och kommunfullmäktige i årsredovisningen. Detta via ett separat folkhälsobokslut eller motsvarande.

FOKUSOMRÅDE 1

Psykisk ohälsa

Den psykiska ohälsan ökar både nationellt sett och i Valdemarsvik, särskilt bland unga flickor. Psykisk ohälsa hos barn och unga kan vara ett stort hinder i barns och ungas personliga utveckling och deras möjligheter till etablering i samhället. Undersökningar visar att även äldres psykiska hälsa har försämrats, vilket behöver uppmärksammas i arbete på både regional och kommunal nivå. Exempel på andra grupper i samhället som står i riskzonen för psykisk ohälsa är nyanlända, HBTQ-personer, personer med funktionsvariation samt personer med missbruk. Vad gäller genomförda självmord (suicid) är genomförda självmord vanligare bland män. Antalet självmord i Valdemarsvik har enligt Socialstyrelsens dödsorsaksregister minskat sett över en längre tidsperiod, men ökat bland män sedan 2010.

Mål

- Invånarna i Valdemarsvik ska ha en god psykisk och självupplevd hälsa och välbefinnande
- Ingen individ ska behöva lida av självskadande beteende, göra försök till suicid eller ta sitt liv

Delmål

- Öka kunskapen kring psykisk ohälsa och suicid bland medarbetare inom Valdemarsviks kommun och den lokala vårdcentralen
- Öka tillgängligheten samt förbättra informationen kring det stöd som finns att tillgå för drabbade, professionella och närstående personer vad gäller psykisk ohälsa och suicid

FOKUSOMRÅDE 2

Kost, kultur och fysisk aktivitet

Goda matvanor kan förebygga sjukdomar som exempelvis hjärt-och kärlsjukdomar, typ 2-diabetes, sjukdomar i rörelseorganen och vissa cancerformer. Framför allt i kombination med fysisk aktivitet. Då många människor idag har stillasittande arbeten, och då barn och unga tillbringar mycket tid vid tv och dator blir fysisk aktivitet på fritiden allt viktigare. Möjlighet till deltagande i olika typer av kulturella och fysiska aktiviteter har positiva effekter för hälsan och ger känsla av samvaro och sammanhang, som visat sig vara central för en god hälsa. Enligt kartläggningen av folkhälsan i Valdemarsvik är övervikt, stillasittande fritid, karies och diabetes typ 2 några av de största ohälsoproblemen.

Mål

- I Valdemarsvik ska det vara lätt att leva ett aktivt liv vad gäller kultur respektive fysisk aktivitet, oavsett kön, ålder, etnicitet, inkomst och funktionsvariation
- Invånarna ska ha goda möjligheter till att öka sin kunskap om matvanornas betydelse för hälsan och enkelt kunna välja en sund kost och nyttiga alternativ

Delmål

- Förbättra informationen till invånarna om det utbud som finns inom Valdemarsviks kommun vad gäller kultur respektive fysisk aktivitet
- Öka utbudet och tillgängligheten på bra livsmedel och mat inom kommunens och vårdcentralens verksamheter samt i lokalsamhället i övrigt
- Stärka samverkan med civilsamhället kring frågorna kost, kultur och fysisk aktivitet

FOKUSOMRÅDE 3

Trygghet

Invånarna i Valdemarsviks kommun ska känna sig trygga och säkra på offentliga platser, på sin arbetsplats, i skolan, hemmet och boendet. För att kunna leva ett socialt och aktivt liv även när det är mörkt är den fysiska samhällsplaneringen är mycket viktig ur ett folkhälsoperspektiv. Vad gäller trygghet i Valdemarsvik finns det invånare som upplever en otrygghet att vistas ute på kvällar och som känner en oro att utsättas för hot eller misshandel. Unga flickor känner sig mer otrygga i skolan och i sin hemmiljö, jämfört med pojkar.

Mål

- Alla invånare ska känna sig trygga i hemmet, på förskolan och skolan samt i det offentliga rummet

Delmål

- Öka barn och ungas upplevelse av trygghet hemma och på skolan
- Skapa trivsammare och tryggare utemiljöer och mötesplatser

FOKUSOMRÅDE 4

Alkohol, narkotika och tobak

Enligt många och omfattande forskningsstudier finns det starka samband mellan alkohol, narkotika, rökning och många negativa konsekvenser för individ, anhöriga och samhälle. Alkohol är den största orsaken till olyckor, sjukskrivningar, sjukhusvård, förtidspensioneringar samt våld i såväl hemmet som den offentliga miljön. För den enskilde individen är tobak är den allra största hälsorisken. Rökning kan bland annat orsaka hjärt- och kärlsjukdomar, olika former av cancer och kroniskt obstruktiv lungsjukdom (KOL). Användning av tobak under graviditet kan leda till dålig fostertillväxt och förtidig förlossning vilket ökar risken för dödföddhet, neonatal död och plötslig spädbarnsdöd.

Cannabisbruket i Valdemarsvik är högst i länet enligt upprepade mätningar i avloppsvattnet. Undersökningar visar samtidigt en ökning av intensivkonsumtionen av alkohol bland gymnasieelever och vuxna över 40 år. Rökning bland gravida och äldre tonåringar är ett annat ohälsoproblem som utmanar det lokala folkhälsoarbetet.

Mål

- Valdemarsviks kommun ska vara fri från narkotika och dopning, med minskade skador orakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk
- Barn och unga ska ha en hälsosam livsstil, fri från alkohol, narkotika, dopning och tobak

Delmål

- Minska rökningen bland ungdomar, gravida och småbarnsföräldrar
- Minska cannabisbruket
- Minska intensivkonsumtionen av alkohol

FOKUSOMRÅDE 5

Föräldraskapsstöd

Föräldrar är de viktigaste personerna i barns liv. Föräldraskapet påverkar förutsättningarna för barnets fysiska och psykiska hälsa och utveckling i stort. En nära anknytning och ett fortsatt bra samspel mellan barn och föräldrar under hela uppväxten ger barnet ett tryggt liv. Föräldrar som ger barnet kärlek och uppmuntran och samtidigt är tydliga med sitt budskap och sätter gränser i uppfostran, ger barnet bra förutsättningar för hälsa och välmående. Ett tydligt föräldraskap och en bra relation med barnet kan hämma normbrytande beteenden som exempelvis olovlig skolfrånvaro, rökning, brottsliga handlingar med mera. Verksamheter i Valdemarsvik som arbetar med barn och som möter föräldrar behöver kunna erbjuda föräldrarna anpassat stöd under barnets hela uppväxt, 0-18 år. Stöd i form av mötesplatser, information och kunskap, föräldrautbildningar, gruppverksamheter och vid behov enskilt stöd via socialtjänsten. För att arbetet ska vara heltäckande och nå alla föräldrar krävs det att insatser och stöd sker i samverkan mellan kommunens och vårdcentralens verksamheter.

Mål

- I Valdemarsvik ska alla föräldrar med barn i åldern 0-18 år känna sig trygga i sitt föräldraskap
- Alla föräldrar ska ha kännedom om vilket stöd som finns att tillgå samt vart det finns information som syftar till att stärka och stötta föräldrar i föräldraskapet

Delmål

- Ta fram en lokal strategi för hur Valdemarsviks kommun och Region Östergötland ska bedriva föräldraskapsstöd
- Utveckla samverkan mellan kommunens och vårdcentralens verksamheter
- Förbättra informationen till föräldrar kring vilket stöd som finns att tillgå
- Utveckla det riktade föräldraskapsstödet (till exempel föräldrar med utländsk härkomst och föräldrar till barn med särskilda behov)

I begreppet föräldrar inkluderas barnets vårdnadshavare, god man och övriga betydelsefulla vuxna i barnets hem- och uppväxtmiljö.

Föräldraskapsstöd kan beskrivas som en aktivitet som ger föräldrar kunskap om barns hälsa, emotionella, kognitiva och sociala utveckling, som stärker föräldrars sociala nätverk eller relation till varandra.

Bilaga

Insatsområden i länets gemensamma deklARATION för folkhälsoarbetet

Insatsområde 1

- Ge jämlikhet i hälsa hög prioritet och integrera detta i alla politikområden. Skapa förutsättningar för ökad samverkan.

Insatsområde 2

- Öka kunskap och medvetenhet om bestämningsfaktorerens betydelse för hälsa och skillnader i hälsa, och vidareutveckla kompetens om hur olika förhållnings- och arbetssätt kan påverka tilltro, tillit, framtidstro och jämlik hälsa.

Insatsområde 3

- Arbeta utifrån ett långsiktigt socialt investeringsperspektiv.

Insatsområde 4

- Motverka segregation inom alla olika samhällsområden. T.ex. genom att främja blandad bostadsbebyggelse samt att rikta särskilda resurser för att skapa förutsättningar för skolan att uppfylla sin kompensande funktion och bli en jämlik skola för alla.

Insatsområde 5

- Organisera efter behov genom att planera och erbjuda offentlig service nära människor för att på så sätt främja jämlik hälsa.

Insatsområde 6

- Bryt isolering – utveckla mötesplatser där människor möts över olika gränser samt stimulera frivilligarbete. Erbjud fritidsaktiviteter av olika slag med god räckvidd.

Insatsområde 7

- Arbeta aktivt för att främja trygghet i såväl hemmet som i förskola/skola, på arbetsplatsen och i det offentliga rummet. Involvera boendes delaktighet, även i det trygghetsskapande arbetet.

Insatsområde 8

- Utforma uppdrag och uppföljning som stimulerar till jämlik vård och omsorg utifrån de behov människor upplever. Förebygg psykisk ohälsa genom samverkan och kunskapsutbyte mellan olika aktörer.

Insatsområde 9

- Arbeta aktivt för att fler ska komma i egen försörjning genom att stärka lokal företagsamhet, ställa krav i upphandling och värna en tillgänglig vuxenutbildning och kraftfulla arbetsmarknadsinsatser.

Insatsområde 10

- Skapa utbyggda gång- och cykelvägar samt kollektivtrafik som är väl tillgängligt.